

TOMASZ FEMIAK

SWPS w Warszawie

BEATA KRASUSKA-RIGHESO

Association Franco-Polonaise de Tarn-et-Garonne «Polonia 82»

KAROL SZYMANOWSKI

Sokrates Cafe

CZY SOKRATES POLUBIŁBY KAW ? **czyli po filozofi do kawiarni**

„Cafe Philo” we Francji - pierwsza kawiarnia filozoficzna. We Francji dost p do swobodnego filozofowania zapewniaj kawiarnie filozoficzne otwieraj ce swoje podwoje dla wszystkich zainteresowanych wspólnym filozofowaniem. Mo liwo podj cia filozoficznego dyskursu przyci ga zarówno ludzi dbaj cych o swój rozwój intelektualny, pragn - cych sprawdzi w aktywny sposób stan swojej wiedzy, jak i tych, którzy chc „pogada ”, podyskutowa i pospiera si w sposób ukierunkowany. Motywacje osób uczestnicz cych we wspólnym poszukiwaniu m dro ci s bardzo zróżnicowane. Niekiedy do kawiarni filozoficznych przycho - dz osoby samotne szukaj ce wyj cia z trudnego poło enia yciowego, innym znowu razem te, których zwi zek prze ywa kryzys.

Myliłby si ten, który traktowałby rozwa nia w „Cafe Philo” jak lu n dyskusj typow dla francuskiego bistro. W kawiarni filozoficznej mamy do czynienia ze zorganizowanym spotkaniem w wyznaczonym czasie, z precyzyjnie okre lonym tematem oraz kompetentnym modera - torem. Króluje tu duch tolerancji, otwarto ci i pluralizmu, typowy dla demokratycznych społecze stw.

Marc Sautet - zało yciel pierwszego we Francji gabinetu filozoficz - nego udzielaj cego indywidualnych konsultacji, inicjator i organizator wycieczek pod aj cych ladami wielkich filozofów oraz przewodnik dyskusji w przedsi biorstwach i instytucjach, a przede wszystkim pomy - słodawca i gospodarz „Cafe Philo” pragn ł, by filozofia była bli sza kultury masowej, by przestała by elitarna i stała si codziennym narz -

dziem w r kach odpowiedzialnych obywateli, uwa nych, wiadomych i posiadaj cych postaw krytyczn wobec otaczaj cego wiata (Diament, 2001). W obliczu kryzysu społeczne stwa obywatelskiego - braku zaufania wobec instytucji pa stwowych i sfery publicznej, odwrotu od ycia wspólnotowego - głównym zadaniem „kawiarnianej” filozofii jest pomoc w stawianiu sobie wła ciwych pyta , dostarczenie rodków refleksji nad instytucj pa stwa, sprawiedliwo ci , przemoc lub ludzk kondycj . W ten sposób przywrócony zostaje praktyczny wymiar filozofii przypominaj cy filozofowanie Sokratesa na agorze. Trafiaj c w ludzkie zapotrzebowanie kawiarnie filozoficzne realizuj sokratejskie pragnienie, by filozofia trafiła pod strzechy. Poprzez kawiarniany dialog, filozofia powraca sw zachodni cie k do współczesnego człowieka, by budzi jego wiadomo i odzyska nale ne jej miejsce w yciu społeczne stwa (Sautet, 1995).

Zjawisko kawiarni filozoficznych nawi zuje zarówno do osiemnastowiecznych salonów literackich, jak równie do czasów, gdy Sartre i jego przyjaciele spotykali si w kawiarniach dzielnicy łaci skiej roztrzsaj c problemy egzystencjalne. Duch „Cafe Philo” jest jednak inny - tu panuje umiłowanie retoryki oraz ch publicznego wyra ania my li.

Pierwsza kawiarnia filozoficzna powołana została do działania w Paryżu, w „Cafe des Phares”, na placu de la Bastille w grudniu 1992 roku. W ka d niedziel o godzinie 11. M. Sautet prowadził publiczny dyskusj filozoficzn . Charyzma M. Sautefa, zainteresowanie mediów przyniosły spotkaniom szeroki rozgłos. W ten sposób zapoczkowany został ogólnowiatowy proces popularyzacji kawiarni filozoficznych.

Wier M. Sautefa (1947-1998) nie przerwała debat filozoficznych. „Cafe des Phares” stała si prawdziwym centrum paryskiego filozofowania. Tak, jak dawniej, tak i obecnie spotkania odbywaj si tu cyklicznie przez cały rok pod przewodnictwem grupy zmieniaj cych si moderatorów. W ka d niedziel rano, na wspólne filozofowanie przychodzi rednio około 80 do 100 osób. Cz sto zapraszane s znane osobisto ci wiata intelektualnego, dziennikarze i ludzie z ró nych stron wiata. „Cafe de Phares” posiada stron internetow , na której znale

mo na archiwum dyskusji¹, artykułów i komentarzy uczestników, jak również liczne fora, na których można wypowiedzieć się polemicznie (<http://www.cafe-philos-des-phares.info>).

Po okresie bujnego rozwoju w latach 1995-1998, fenomen kawiarni filozoficznych ustabilizował się. Wiele z nich zniknęło, inne utrwaliły swoją działalność. W Paryżu są to: „Ronde de la Mouette”, „Le Bastille”, „forum-104”. W Poitiers: „Cafe des arts”; w Narbonne: „Cafe de la Poste”; a w Montpellier: „La Brasserie Le Dome”.

W „Cafe Philo” przywiązuje się dużą wagę do wypowiedzi poszczególnych uczestników. Każda dyskusja zaczyna się bez wstępu czy referatu. Chodzi o to, aby zachęcić ludzi do indywidualnego wysiłku i głębszej refleksji. Na tym właśnie polega niezwykle istotna rola moderatora, który powinien posiadać szeroki zakres umiejętności: dużą wiedzę z dziedziny filozofii, otwartość umysłu, zdolność do słuchania i zapamiętywania, umiejętność organizacji i wiązania ze sobą różnych wątków poruszonych przez uczestników, jak również czuwanie, aby dyskusja nie wychodziła z narzuconych tematów.

Moderator zachęca uczestników do swobodnego wypowiedzenia się, posługuje się – tak jak Sokrates w dialogach Platona – metodą maieutyczną. Używa pytań i ironii, by pomóc uczestnikom w rzeczowej argumentacji i wyjściu poza granice własnych opinii i uprzedzeń. Nadaje dyskusjom harmonijny przebieg, a na koniec formułuje syntezę debaty. Dobrze, jeżeli przewodnik-filozof kierujący dyskusją zachowuje dozwolony neutralny w dziedzinie polityki, religii czy etyki. Neutralność postawy moderatora jest gwarantem poszanowania rozmówców oraz sprawiedliwego udzielania wszystkim ich prawa do głosu.

Przebieg spotkania w kawiarni filozoficznej przybiera różne formy. Najczęściej trwa dwie godziny i rozpoczyna się przedstawieniem tematu. Dalej następuje przekazywanie głosu poszczególnym uczestnikom. Rozważania mogą być syntezą. Niekiedy debatujący wolą zacząć dyskusję od lektury tekstu, od cytatu, albo od kontemplacji obrazu. Innym razem temat dyskusji ustalany jest przed spotkaniem, na podstawie listy propozycji zgłoszonej przez uczestników.

¹ Również w formie plików audio do odsłuchania na stronie: http://www.cafe-philos-des-phares.info/index.php?option=com_mymp3player&Itemid=32.

Oto przykłady tematów poruszanych podczas spotka w „Cafe Philo”: *Dlaczego tak bardzo potrzebujemy wiary? Kiedy ko czy si dzieci stwo? Na czym bazuje prawo? Nihilizm. Uzale nienie.*

„Socrates Cafe” na wiecie. Mimo pewnych ró nic, spotkania filozoficzne „Socrates Cafe” i „Cafe Philo” maj podobny charakter i przebieg. Obecnie na wiecie działa kilkaset grup „Socrates Cafe”, z czego wi kszo w USA. Grupy te spotykaj si mniej lub bardziej regularnie, zwykle raz w tygodniu na 2 godziny. Licz od kilku do kilkudziesi ciu osób. Grupy te odwołuj si do ksi ki Christophera Phillipsa (2005) *Sokrates Cafe. wie y smak filozofii.*

Na pocz tku Ch. Phillips osobi cie organizował i prowadził spotkania „Socrates Cafe”. Wraz z rosn cym zainteresowaniem i powstawaniem kawiarenek filozoficznych w ró nych miastach prowadzenia podejmowały si inne osoby. Z czasem Ch. Phillips powołał stowarzyszenie Society for Philosophical Inquiry (SPI), które m.in. promuje jego ksi ki i idee, w tym *Socrates Cafe* oraz *Philosophers’ Club*. Celem stowarzyszenia, o charakterze *non-profit*, jest rozwijanie i wspieranie umiej tno ci prowadzenia filozoficznych docieka w ród osób w ró -nym wieku i z ró nych rodowisk. W ten sposób w społecze stwie wzrasta liczba niezale nych my licieli, którzy bior czynny udział w tworzeniu „obraduj cej” demokracji. Tworzenie i wspieranie demokratycznej społeczno ci odbywa si m.in. dzi ki otwieraniu kawiarni filozoficznych i klubów filozofów, a tak e poprzez organizowanie filozoficznych dysput w parkach, szkołach, kawiarniach, ksi garniach, bibliotekach, hospicjach, domach opieki, schroniskach dla bezdomnych, centrach społeczno ci, wi zieniach i innych miejscach publicznych. W ponad 400 ró nych zgromadzeniach kilkuset wolontariuszy, wykorzystuj c dorobek filozofii, inspiruje ludzi do budzenia swojej ciekawo ci poznawczej, badania własnego ycia i wzbogacania własnej egzystencji (<http://www.philosopher.org/en/SPI.html>). Z wielu kontrowersji wokół działalno ci Ch. Phillipsa wspomnimy tylko t zwi zan z zastrze eniem nazw *Socrates Cafe* oraz *Philosophers’ Club* jako znaków towarowych. Niektórzy maj w tpliwo ci, czy Ch. Phillips miał moralne prawo do zastrzegania tych nazw. SPI tłumaczy ten zabieg konieczno ci dbało ci o zbie no celów ideologicznych i postaw *non-profit*. Niedopusz-

czalne jest wykorzystywanie nazw „Socrates Cafe” oraz „Philosophers’ Club” do wspierania treningu, doradztwa lub poradnictwa zawodowego - wymienione działalności uważa się za „przekleństwo dla misji” SPI (<http://www.philosopher.org/en/Trademark.html>).

Warto zauważyć, że przed Ch. Phillipsem, M. Sautet organizował we Francji kawiarnie filozoficzne, których zasady działania wydają się niemal identyczne do tych, które przyjmowane są w „Socrates Cafe”. M. Sautet napisał *Un cafe pour Socrate* {Kawa dla Sokratesa} w 1995 roku. *Socrates Cafe* Phillips wydał w roku 2000. Amerykanin znał działalność francuskiego kolegi, wspomina o niej zresztą w swojej książce (Phillips, 2005, s. 152), a nawet wymienia Sautet’a w podziękowaniach, milczy jednak na temat *Un cafe pour Socrate*.

Z całą pewnością Ch. Phillipsowi należy oddać zasługi w promowaniu idei spotkań zbliżonych charakterem do zainicjowanych przez M. Sautet’a oraz w wypromowaniu ich nazwy, zainspirowanej prawdopodobnie książką Sautet’a. Natomiast prezentowanie go jako wyłącznego autora samej idei jest, jak się zdaje, nadużyciem i prowadzi do niepotrzebnego konfrontowania z „Cafe Philo”. Bez wątpienia, należy docenić podkreślenie przez Phillipsa niekomercyjnego charakteru kawiarni filozoficznych.

„Sokrates Cafe” w Polsce. Specyfik działalności kawiarni filozoficznej opiszemy na przykładzie warszawskiej grupy „Sokrates Cafe”, spotykającej się w księgarni-kawiarni przy ul. Browarnej 6. Nazwa „Sokrates Cafe” pochodzi, jak już wiemy, od tytułu książki Christophera Phillipsa *Sokrates Cafe. Wiecy smak filozofii* (2005). Książka została wydana w Polsce przez Jacka Dziaczkowskiego, który zwrócił się do dwóch doktorów filozofii: Jana Chojnackiego i Tomasza Mazura o prowadzenie pierwszych grup „Sokrates Cafe” w Polsce. Inauguracja odbyła się w Warszawie w roku 2006 w klubokawiarni Chłodna 25 i księgarni-kawiarni Tarabuk. Klimat długiego z wymienionych miejsc okazał się przychylniejszy atmosferze „Sokrates Cafe”. Rozmowy odbywają się tu w otoczeniu księzek, obowiązuje zakaz palenia i nie podaje się alkoholu. Obecni moderatorzy „Sokrates Cafe”, m.in. Karol Szymanowski i Marian Jankowski prowadzą spotkania w oparciu o metody wprowadzone przez pierwszych polskich prowadzących oraz me-

tody opisane przez Phillipsa. Wypracowuj oni także własne sposoby kierowania dyskusją i stale ulepszaj formułę spotkania. Mimo, że moderatorzy różni się nieco stylem prowadzenia zebra, grupa „Sokrates Cafe Tarabuk” zachowuje do stabilną formułę spotkania.

Na stronie internetowej „Sokrates Cafe” (www.sokratescafe.pl) organizatorzy opisują kawiarnię filozoficzną jako rodzaj otwartego, demokratycznego klubu dyskusyjnego, w którym prowadzone są regularne, bezpłatne spotkania w zmieniającym się składzie osobowym. Bywalców „Sokrates Cafe” łączy zamiłowanie do wspólnego dociekania, prowadzonego w formie dyskusji. W ten sposób, bez żadnych referatów wprowadzających, bez opierania się o lekturę, czy analizę tekstu, a jedynie poprzez dialog, uczestnicy zaspakajają swój potrzebny drogi. Brak otoczki naukowości wokół prowadzonych dyskusji sprawia, że niektóre osoby powątpiewają, czy wspólne rozważania mogą określać jako filozofowanie. Mimo tych wątpliwości, „kawiarniane dociekania” z całą pewnością należy uznać za jedną z form filozofowania - nie tylko dla zawodowych filozofów.

Spotkania odbywają się regularnie, co dwa tygodnie we wtorek od godziny 19 do 21. Na początku każdego zebrania uczestnicy proszeni są przez moderatora o pytania dotyczące zagadnień wszystkich zebranych. Zśród wielu pytań, w drodze głosowania, wybierane jest jedno, które staje się tematem dyskusji. Następnie podejmowany jest wspólny wysiłek, nie tyle uzyskania jednej odpowiedzi na postawione pytanie, co pogłębienia rozumienia zagadnienia z nim związanych. Wszyscy zebrani dysponują równym prawem głosu. Nad sprawnym przebiegiem dyskusji czuwa prowadzący. Uczestnicy proszeni są o korzystanie z własnych doświadczeń i unikanie powoływania się na filozofów, książki, filmy, badania naukowe itp. Celem jest tu rozwijanie zdolności do myślenia na bieżąco i *ad hoc*, a nie popisywanie się własną erudycją, kunsztem retorycznym, czy umiejętnościami krytycznymi.

W ramach spotkania uczestnicy badają najczęściej pytania zawarte w wybranym do dyskusji pytaniu. Starają się ujawnić jego ukryte założenia, ustalają możliwe zwyczajowe odpowiedzi oraz poszukują własnych alternatywnych odpowiedzi. Ogólnie rzecz biorąc, celem dyskusji w „Sokrates Cafe” jest poszukiwanie najlepszego możliwego sposobu my-

lenia o wybranym zagadnieniu. Sposoby mylenia nie muszą i nie powinny być identyczne dla wszystkich. Podczas spotkania nie dąży się do konsensu. Moderator nie stara się narzucać kierunku dyskusji. Swoboda dyskursu sprawia, że niejednokrotnie dwie godziny nie wystarczają do zrealizowania podstawowego zadania, czyli zbadania postawionej kwestii. Oto opis reguł i szczegółowego przebiegu spotkania w „Sokrates Cafe”.

1. Moderator wita przybyłych i wyjaśnia krótko podstawowe zasady formalne, na które składa się m.in. mówienie do siebie po imieniu i prowadzenie rozmowy prostym, niespecjalistycznym językiem.

2. Następnie uczestnicy proszeni są o zgłaszanie pytań z zaznaczeniem, że powinny one dotyczyć zagadnień ogólnie dostępnych i interesujących zebranych. Po głosowaniu, jedno z pytań stanie się tematem wspólnej dyskusji. Zapytania są zapisywane. Zebrani nie mogą uzasadniać zgłaszanych kwestii.

3. Po odczytaniu problemów zgłoszonych do zbadania, następuje pierwsza runda głosowania, podczas której można na głosować za dowolną ilość tematów. Do drugiej rundy przechodzi minimum dwa problemy z najwyższą liczbą głosów. Podczas drugiego głosowania można oddać tylko jeden głos na wybrany temat.

4. Osoba, której pytanie wybrano jako temat do dyskusji, proszona jest o krótkie wyjaśnienie powodów, dla których je zgłosiła.

5. Następnie otwarta wymiana zdań. Jeżeli jest więcej osób, moderator prosi o sygnalizowanie gotowości do zabrania głosu przez podniesienie ręki i zapisuje chętnych na list. Jeżeli prowadzi czy chce zabrać głos merytorycznie (przedstawi swoje stanowisko w sprawie), to sygnalizuje uczestnikom poprzez swój wpis na list. Moderator nie ma pierwszeństwa głosu i nie komentuje wypowiedzi innych dyskutantów podczas kierowania przebiegiem zebrania.

6. Na tym etapie dyskusji, bez uprzedniego zgłoszenia, dopuszcza się krótkie wypowiedzi w bezpośredniej reakcji na wypowiedź osoby aktualnie zabierającej głos. Dozwolone są również propozycje terminów i krótkich sformułowań usprawniających biebie polemik. Dyskutanci uwyjący obco brzmiących terminów mogą być wywołani do ich wyjaśnienia. Przy większej ilości obecnych lub, gdy dyskusja staje się cha-

otyczna, uczestnicy proszeni są o sygnalizowanie wypowiedzi w trybie *ad vocem*. Jeśli komu przeszkadzają pytania w trakcie wypowiedzi, to może poprosić o jej nie przerywanie.

7. W razie potrzeby moderator zwraca się do rozmówców z prośbą o klaryfikację i zwrócić uwagę na sformułowanie tezy, które mieli na myśli podczas prezentowania własnego stanowiska. Takie prawo ma również protokolant.

8. Dozwolone jest korygowanie moderatora, jeśli nadużywa swojej roli. Każdy z uczestników ma prawo do dyscyplinowania pozostałych, gdy ich wypowiedzi są zbyt długie, odbiegają od tematu, nie zawierają jasnych tezy lub nie wnoszą nic nowego do dyskusji.

9. W połowie spotkania moderator ogłasza kilkuminutowe przerwy.

10. Po około 2 godzinach prowadzący ogłasza formalne zakończenie spotkania. Zazwyczaj cztery osoby prowadzi dalszą konwersację. Nie ma obowiązku zakończenia dyskursu równo po dwóch godzinach. Jednak dotychczasowa praktyka wskazuje, że dalsze przedłużanie debaty niewiele już do niej wnosi. W razie prób wygłoszenia końcowego podsumowania przez któregoś z uczestników spotkania, moderator przypomina, że nikt nie ma prawa do wygłaszania konkluzji w imieniu grupy. Każdy porządkuje dyskusję sam i sam wychodzi z niej wnioski².

² W ramach opracowywania formuły spotkania S.C. przygotowano również poniższy scenariusz. Ze względu na jego rygoryzm, nigdy go w pełni nie wdrożono. Można jednak służyć jako szkic wyjściowy do stworzenia własnej formuły spotkania filozoficznych i dlatego go przytaczamy.

(1) Spośród kilku zgłoszonych propozycji w dwóch turach głosowania dokonuje się wyboru jednego tematu.

(2) Następnie odbywa się swobodna wymiana poglądów i zapytań, dla ustalenia interpretacji i zakresu wybranego w głosowaniu tematu (do 15 min.). Następnie 10 min. przerwa.

(3) W części głównej debaty, za wyjątkiem określonym w p. (4), wypowiedzi mają trój etapowy przebieg:

(a) Etap pierwszy - wystąpienia wygłaszane według zaprotokołowanej kolejności zgłoszeń, o dopuszczalnym czasie wypowiedzi do 5 min. Głos zabiera się w celu kompleksowego przedstawienia własnego stanowiska (tzw. stanowiska programowego) w wybranym temacie.

(b) Etap drugi - wygłaszanie opinii do stanowiska programowego z etapu I (tzw. głos *ad vocem*). Zgodnie z protokołem kolejni mówcy zabierają głos nie dłużej niż 2,5 min. Głównym celem jest teraz ustosunkowanie się do zgłoszonego stanowiska programowego, którego autor ma prawo do natychmiastowej odpowiedzi na zgłoszoną opinię. Odpowiedź może spotkać się z

Od bywalców „Sokrates Cafe” nie wymaga się wyszego wykształcenia, ani jakiegokolwiek przygotowania filozoficznego. Je eli w dyskusji udział bior zawodowi filozofowie, to w celu zapewnienia równego udziału w dyskusji zaleca się im unikanie profesjonalnego argonu. Wszyscy uczestnicy s zobowi zani do definiowania na danie ka dego obco brzmi ce go, czy niezrozumiałego terminu. Zasad jest u ywanie j zyka powszedniej rozmowy. Przyj ta formuła spotka sprzyja rozwijaniu umiej tno ci rzetelnego my lenia wyra onego w ciekawej i zwi - złej formie zrozumiałej dla otoczenia. W swobodnej wymianie my li pomocna jest postawa otwarta na krytyk i gotowo do przyj cia innych punktów widzenia. Niemile widziane jest przemawianie z pozycji *ex cathedra*, odmawianie uczestnikom prawa do kwestionowania własnych s dów i upór w przekonywaniu innych do własnego stanowiska.

Liczn grup uczestników *Sokrates Cafe* tworzą studenci i absolwenci uczelni wy szych. Nieco mniejsze grono stanowi liceali ci, emerycy, czy pracownicy naukowci reprezentowani cz sto przez doktorantów filozofii. W ród bywalców zdarzają się te arty ci, prawnicy, informatycy oraz przedstawiciele innych przeró nych zawodów.

Na stronie internetowej www.sokratescafe.pl znajdzie czytelnik tematy z wybranych spotka i ich protokoły wraz z komentarzami. Protokoły s pisane w taki sposób, by mo na je było przeczyta w kilka minut i indywidualnie kontynuowa dociekania. Zarówno uczestnicy dyskusji,

krytyk lub merytorycznym komentarzem, a te z kolejn odpowiedzi itd. Moderator ma prawo zako czy tak utworzon dyskusj . Cały blok wypowiedzi zwi zanych z jednym stanowiskiem programowym nie mo e przekroczy 20 min. Kolejne stanowisko programowe jest wprowadzane dopiero po zako czeniu bloku wcze niejszego.

(c) Etap trzeci - odnoszenie się do opinii wygłaszanych podczas etapu II z zachowaniem kolejno ci zgłosze . Dopuszczalny czas wypowiedzi (do 1 min). Cel - wyra enie sprzeciwu wobec opinii do stanowiska programowego (bez mo liwo ci poparcia lub poszerzenia). Rozbudowanie sprzeciwu do opinii jest mo liwe, po jego zgłoszeniu jako kolejnego stanowiska programowego.

(4) Odst pstwem od trójetapowego porz dku dyskusji jest pro ba (wniosek) o wyja nienie czyjego stanowiska. Przerwanie debaty na rzecz wyja nie mo e nast pi w ka dej chwili, je li do takiej pro by przychyli się , co najmniej !4 jej uczestników. Wniosek mo e dotyczyć wypowiedzi wskazanej osoby lub mo e by to indywidualna deklaracja uczestnika dyskusji. Dopuszczalny czas przewidziany na wyja nienia to 5 min. Kluczowe jest tu przedstawienie stanowiska dyskutanta w istotnej kwestii.

jak i wszyscy internauci mog zgłasza komentarze do protokołów. Oto kilka wybranych tematów rozwa anych w ramach „Sokrates Cafe”: *Czy yjemy w wiecie potrzeb realnych, czy wykreowanych? Po co istnieje nienawi ? Co to znaczy by idealist ? Jaka powinna by relacja mi dzy rozumem a uczuciami? Czy s zasady moralne, które powinny obowi - zywa wszystkich, a je li tak, to jak ich do tego przekona ? Czy warto goni za marzeniami? Czy ycie bez przyjemno ci ma sens? Sk d wiemy, e naprawd jeste my zakochani? Czy jest mo liwa duchowo ateistów? Czym jest ten brak, który prawie wszyscy odczuwamy?*

Moderatorzy podkre laj , e spotkania nie maj charakteru terapeutycznego i nie aspiruj w aden sposób do miana terapii grupowej w tradycyjnym rozumieniu. Zgadza si natomiast co do tego, e wspólne filozofowanie mo e pełni pewne funkcje terapeutyczne przejawiaj ce si m.in. przez wyცი eniem: niech ci do modyfikacji własnego my lenia (przywi zania do własnych pogl dów), nagminnego ukrywania si za pogl dami innych (cudzymi teoriami, cytatami, przemy leniami), na- wyku niejasnego my lenia.

Jedn z wytycznych przyj tych przez prowadzcych jest zało enie, e człowiek nie my li aktywnie w obr bie posiadanych przez siebie ustabilizowanych, nawykowych pogl dów. Zgodnie z zaleceniem Philipsa (2005) dopiero zakwestionowanie niespójnych, nielogicznych, niezwi zanych z tematem, czy nieuzasadnionych wypowiedzi daje szanse na uruchamianie my lenia.

U ywaj c sformułowania Kanta powiedzie mo na, e uczestnictwo w „Sokrates Cafe” daje szanse wyj cia poza „egoizm logiczny”, czyli samozadowolenie z rezultatów własnego my lenia i niech do wystawiania go na os d innych. Za jawnie antyerudycyjnym nastawieniem niektórych moderatorów stoi przekonanie, e wszelkie formy powoły- wania si na wiedz niezreferowan w ramach wspólnej debaty (ksi ki, filmy, teorie naukowe), s niedopuszczalnym chwytem erystycznym, czyli zabiegiem nie słu cym dyskusji, lecz uzyskaniu nieuzasadnionej przewagi. Wiele wskazuje na to, e przyj cie przez uczestników na czas dyskusji postawy antyerudycyjnej ma walor terapeutyczny. Na spotkania przychodz przewa nie ludzie kulturalni, odcytani i dobrze wykształ- ceni, którym „nadmiar” zdobytej wiedzy przeszkadza cz sto w wypra-

cowaniu własnych, indywidualnych strategii życiowych. Terapeutyczny wydźwięk ma również brak ostatecznej konkluzji i uporządkowania wspólnej dyskusji - zwłaszcza dla osób, które boją się samodzielnie wyrazić wnioski, lub osób, które są przyzwyczajone do tego, że ich racje są „zawsze na wierzchu”. W ten sposób pierwsi mają sposobność do indywidualnych przemyśleń, a drudzy do wiadczenia własnego uzaleźnienia od konieczności posiadania racji.

Jak się wydaje, idea kawiarni filozoficznej w formie „Sokrates Cafe” powoli rozpowszechnia się w Polsce. Wiosną 2009 roku zaczęła działać „Sokrates Cafe” w Sochaczewie, na jesieni 2009 ruszyła grupa we Wrocławiu, w styczniu 2010 wystartowała grupa w Konstancinie, a w marcu 2010 aktywowała działalność grupa w Gdańsku. Na stronie www.sokratescafe.pl znaleźć można miejsca i adresy najbliższych spotkań. Moderatorzy strony zapraszają także chętnych do zorganizowania własnego „Sokrates Cafe”.

Chętni do zorganizowania kawiarni filozoficznej w Polsce mogą skorzystać ze spolonizowanej formuły „Sokrates Cafe”, dostępnej za pośrednictwem strony www.sokratescafe.pl lub skorzystać z oryginalnej formuły, opracowanej przez Ch. Phillipsa, zgłaszając się do SPI (www.philosopher.org). Możliwe jest także zmodyfikowanie formuły „Sokrates Cafe”, jak czyni to Kawiarnia Filozoficzna Polskiego Stowarzyszenia Racjonalistów (<http://www.racionalista.pl/forum.php/s.293174>). Źródłem inspiracji mogą być także schematy prowadzenia spotkań opracowane przez liczne „Cafe Philo”.

Nie jest jednak konieczne opieranie się na jakichkolwiek wzorcach. Kawiarnie filozoficzne można prowadzić według własnych zasad. Tak właśnie czyni amerykański filozof Lou Marinoff. Prowadzi on comiesięczne „Forum Filozoficzne” w jednej z księgarni na Manhattanie i w kawiarni na Greenwich Village. Na spotkania przychodzi najchętniej studenci i osoby pracujące. Prowadzący zachęca dyskutantów do podnoszenia nurtujących kwestii osobistych. Dzięki takiemu zabiegowi rozmowa filozoficzna nie staje się dyskusją akademicką. Sprawa podejścia do tematu zależy wyłącznie od uczestników. Tematy najczęściej poruszane to: sens życia, wiara i sprawiedliwość, przewyciężenie wyobcowania, wpływ technologii na ludzkość. Jedynymi podstawowymi zasadami

dyskusji prowadzonych przez L. Marinoff a jest kulturalne zachowanie, dzięki któremu członkowie grupy umacniają cierpliwość, uważne słuchanie i tolerancję (Marinoff, 1999).

Wpływ „kawiarnianej filozofii” na ogólny wizerunek filozofii.

Dla moderatora pierwszej kawiarni filozoficznej M. Sautet'a, debata w kawiarni była swego rodzaju testem dla filozofii. Wspólna dyskusja traktowana była jako „sytuacja eksperymentalna, pozwalająca sprawdzić, czy zgodnie z ambitnymi założeniami, filozofia słyszy temu, aby wznosi swoich adeptów ponad ich własne przesady i uprzedzenia” (Hardy, 1999).

Kawiarnie filozoficzne nie opierają się na nauczaniu, ale na praktykowaniu filozofii. Ich wartość społeczną polega na udzieleniu głosu publiczności zróżnicowanej, bez względu na wiek, status społeczny czy wykształcenie. Można zapewne znaleźć słabe punkty takich dyskusji. Nie zawsze z chaosu wypowiedzi wyłania się jednoznaczna, jasna konkluzja³. Uczestnicy podkreślają jednak, że ze wspólnych rozważań wychodzi wiążące pytanie. Czy ta refleksja nad nimi trwa długo po zakończeniu spotkania i okazuje się równie owocna.

Mimo, że zazwyczaj kawiarnie filozoficzne funkcjonują niezależnie od siebie, nie są zrzeszone w żadne instytucje czy stowarzyszenia, uczucie odpowiedzialnego zabierania głosu, stymulują ducha dialogu oraz debaty społecznej. Zauważyło to Francuskie Ministerstwo Edukacji Narodowej, które, idąc za unikatowym zjawiskiem ukierunkowanego filozofowania, wprowadza w celach pedagogicznych dyskusje filozoficzne do klas szkolnych.

Na koniec nie sposób nie zauważyć, że kawiarnie filozoficzne zmieniają obraz współczesnej filozofii. Fakt dobrowolności uczestnictwa, możliwość swobodnego przyłączenia się i opuszczenia debaty filozoficznej wpłynął na zjawisko odmistyfikowania i odmitologizowania filozofii. Dzięki temu rzesze osób mają silny zachęt do lektury dzieł filozoficznych, możliwość pogłębienia własnej refleksyjności i sposobności do publicznego zabrania głosu. Kawiarnie filozoficzne niosą filozofii odnowę oraz przypomnienie jej pierwotnego zadania - dostarczania ludziom pomocy do myślenia i rozbudzania refleksji w codziennym życiu.

³ Nie wszyscy uważają to za problem, gdy jasne konkluzje mogą usypiać myślenie.

**Strony internetowe poruszające zagadnienie
filozoficznych lub związane z ich działaniem:**

kawiarni

<http://www.sokratescafe.pl>

Kawiarnia filozoficzna w Warszawie.

<http://www.racjonalista.pl/forum.php/s,293174>

Kawiarnia filozoficzna Polskiego Stowarzyszenia Racjonalistów w Warszawie.

<http://www.cafe-philosophes.info>

Kawiarnia filozoficzna « Cafe des Phares » w Paryżu.

<http://users.skynet.be/sky80245/>

Kawiarnia filozoficzna w Brukseli

<http://www.calbw.be/index.php?action=rubrique&numrub=13>

Kawiarnia filozoficzna „Paroles” w Wavre

<http://www.calbw.be/index.php?action=rubrique&numrub=12>

Kawiarnia filozoficzna „Palabres” w Louvain-la-Neuve

<http://cafephilo.unblog.fr/>

Kawiarnia filozoficzna w Narbonne

<http://www.gksdesign.com/bernardroy/>

Kawiarnia filozoficzna w Nowym Yorku

<http://www.philosopher.org/en/SPI.html>

Society for Philosophical Inquiry (SPI)

<http://pratiquesphilo.free.fr/index.php>

Czytelnik znajdzie tu informacje i wymiany poglądów na temat nauczania, szkolenia, badań naukowych, nowych praktyk i zjawisk w

dziejninie nauczania filozofii na ro nych poziomach, m.in.: przedszkolnym, szkolnym, uniwersyteckim, nauczania dla dorosłych, szkole dla nauczycieli.

[http ://www.crdp-montpellier.fr/ressources/agora/dernierNumeroBis.aspx](http://www.crdp-montpellier.fr/ressources/agora/dernierNumeroBis.aspx)

«Diotime», mi dzynarodowe czasopismo w dziedzinie dydaktyki filozofii.

Bibliografia:

Cagnolo, M. (2006). *La philosophic*, Paris: Le Cavalier Bleu.

Coq, G. (1998). *La philosophic est à tout le monde*, *Esprit*, 239,1.

Courouve, C. (1997). *Tout le monde fait de la philosophic*. “Le Vilain Petit Canard”, 17, X.

Courouve, C. (1998). Democratic et anarchie dans les cafes de philosophic. “Esprit”, 239,1, 200-205.

David, L. (1995). *Le cafe à la conquete de l’Europe*. “Revue du Palais de la Decouverte”, 232 (229), VI, s. 13-20.

Diamant, J. (2001). *Les «Cafes de Philosophie»*. *Une forme inedite de socialisation par la philosophic*. Paris: L’Harmattan. Przekł. polski:

Marinoff, L. (2002). *W poszukiwaniu szcz cia. Jak skutecznie rozwi - zywa yciowe problemy*. Warszawa.

Gravito, C. (2005). *Le Côte du Cafe des Phares. Pratique du debat philosophique*. Paris: L’Harmattan.

Hardy, P. (1999). *Vous avez dit “Cafe-Philo”?* “Diotime. Revue internationale de didactique philosophique”, 2, VI.

Lombard, J. (red.) (2005). *L’Ecole et les sciences*. Paris: L’Harmattan.

Marinoff, L. (1999). *Plato, not prozac! Applying enteral wisdom to everyday problems*. New York: Harper Collins Publishers Inc.

Femiak, T. (2004). *Prozac czy Platon?* “Edukacja Filozoficzna” 38, s. 323-326.

Maschino, M. T. (2001). *Oubliez les philosophes!* Paris: Editions Complexe.

Mercier, D., Tozzi, M., Chazerans J. F. et Seulin, J. P., Calschi, E., Dewolf, F., Brenifier, O. (2002). *Dossier Les cafes philosophiques*, "Diotime l'Agoran", 13, III.

Phillips, Ch. (2005). *Socrates Cafe. wie y smak filozofii*. Warszawa: Wydawnictwo Szafa.

Sautet, M. (1995). *Un cafe pour Socrate: comment la philosophie peut nous aider à comprendre le monde d'aujourd'hui*. Paris: R. Laffont.

Tozzi M., (2001). *Les enjeux de l'animation d'un cafe-philos*, "Diotime l'Agoran", 9, III.

Youlountas, Y. (red.) (2000). *Comprendre le phenomene cafe-philos*. Paris: La gouttiere.

Summary

The article describes the phenomenon of philosophical cafes. The reader can find there the description of typical subjects discussed during meetings at "Cafe Philo" - the first French philosophical cafe created by M. Sautet, and the "Socrates Cafe" - the chain of philosophical cafes launched by Ch. Phillips - is also described.

The first part of the article is ended with a short comparison of both types of philosophical cafes activities.

The main part of the article is dedicated to the "Socrates Cafe" movement in Poland. The reader can find there the description of the rules and conduct during meetings as well as the detailed description of activities of the Warsaw-based "Socrates Cafe". The deliberations are concluded with the question of impact of philosophical cafes on a process of change to the stereotyped image of philosophy, a symptom of which is a divergence from the academic perception of philosophy.

The articles also lists numerous web sites, thanks to which a reader may become acquainted with activities of particular philosophical cafes from all over the world.

Key words: philosophical cafes, Cafe Philo, M. Sautet, Socrates Cafe, Ch. Phillips, philosophy outside university, new perception of philosophy.